

SATVERSMES TIESAS TIESNESIS

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010. Tālrunis: 67830735, 67210274. Fakss: 67830770. E-pasts: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Satversmes tiesas tiesneša

Jāņa Neimaņa

ATSEVIŠKĀS DOMAS

Rīgā 2025. gada 27. februārī

lietā Nr. 2024-06-01

“Par Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 100. pantam”.

Nevaru pievienoties Satversmes tiesas vairākuma viedoklim par Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 100. pantam.

1. Satversmes 100. pants aizsargā vārda brīvību. Vārda brīvība ietver brīvību saņemt un izplatīt informāciju un idejas. Vārda brīvības elements ir arī forma, kādā personas var saņemt un izplatīt informāciju un idejas. Viena no vārda brīvības izpausmēm ir brīvība izvēlēties saziņas valodu.

Valodas izvēles brīvība politiskajai partijai sniedz brīvību izplatīt informāciju un idejas valodā, kas ļauj tai tās brīvi izvēlētajā vislabākajā veidā sasniegt vēlētājus un plašāku sabiedrību kopumā, apmainīties ar idejām un informāciju, bet vēlētājiem un plašākai sabiedrībai iespēju saņemt informāciju un politiskās partijas idejas tādā valodā, kuru pārvalda attiecīgais vēlētājs un sabiedrība.

Vārda brīvība nav absolūta. Valsts var noteikt tās izmantošanas ierobežojumus, taču attiecībā uz valodas izvēli tieši politiskā diskursa un vēlēšanu kontekstā Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka valstu rīcības brīvība ir šaura, jo īpaši fāzē pirms vēlēšanām vai referendumiem, kad demokrātiskā likme ir visaugstākajā līmenī (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2023. gada 2. maija sprieduma lietā Mestan pret Bulgāriju, pieteikuma Nr. 24108/15, 54. punktu*).

2. Atbilstoši Satversmes tiesas vairākuma viedoklim politisko partiju brīvība priekšvēlēšanu aģitācijas valodas izvēlē ir ierobežojama nacionālās drošības aizsardzības (tam aptverot demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību un sabiedrības drošību) labad. Lai apstiprinātu šo secinājumu, tiesa argumentēja, ka “krievu valoda līdztekus parastajām valodas funkcijām tiek izmantota kā prokremliski noskaņoto sabiedrības daļu vienojošs elements un viens no līdzekļiem Krievijas politisko mērķu sasniegšanai – Latvijas sabiedrības šķelšanai un Krievijas varas naratīvus un agresīvo politiku atbalstošās kopienas nostiprināšanai, uzturēšanai un paplašināšanai”. Tādējādi tiesa secināja, ka “krievu valoda pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā *var tikt izmantota* (mans izcēlums) kā Krievijas ideoloģijas nesēja, tāpēc valodu lietojuma regulējums izskatāmajā lietā ir būtisks Latvijas nacionālās drošības jautājums [...] Ir būtiski, ka priekšvēlēšanu aģitācijas periodā tiek mazināta iespēja izplatīt Krievijas agresīvo politiku atbalstošus vēstījumus, kas negatīvi ietekmē tos Latvijas iedzīvotājus, kuri vēlētos Latvijas politisko attīstību Krievijas virzienā”.

Šādi tiesas secinājumi ir pretēji apstrīdētās normas izdevējas – Saeimas – paustajam pamatojumam par apstrīdētās normas pieņemšanas iemesliem.

Likumprojekta iniciatori apstrīdētās normas leģitīmo mērķi pamato nevis ar nacionālo drošību un krievu valodas kā ideoloģijas nesējas raksturu, bet gan ar vajadzību stiprināt valsts valodas lietojuma plašumu sabiedrībā un novērst sašķeltu sabiedrību, kur kādas vēlētāju daļas uzrunāšana iespējama tikai šai daļai saprotamā valodā (*sk. 14.Saeimas likumprojekta Nr.93/Lp14 anotāciju, pieejama: www.saeima.lv*). Arī apstrīdētās normas projekta apspriešanas laikā Saeimā tiek uzsvērts, ka Latvijā komunikācijai jānotiek valsts valodā, un Latvijas balsstiesīgajiem pilsoņiem valsts valoda ir jāzina un ikvienai personai, arī – politiķiem, ir pienākums lietot latviešu valodu mutvārdos un rakstveida saziņā (*sk. 14. Saeimas ziemas sesijas 13. sēdes 2023.gada 2.martā stenogrammu, pieejama: www.saeima.lv*).

Arī apstrīdētās normas projekta apspriešanas laikā Saeimā 3. lasījumā tika norādīts ka Saeimas atbildīgās komisijas sēdē vairākas reizes tika apliecināts, ka Latvijas Republikas pilsoņu absolūts vairākums pārvalda valsts valodu pietiekamā līmenī (*sk. 14. Saeimas pavasara sesijas 16. sēdes 2023. gada 22. jūnijā stenogrammu, pieejama: www.saeima.lv*).

Tātad Saeima apstrīdēto normu nepamatoja ar īpaši būtiskiem nacionālās drošības apsvērumiem, bet ar vajadzību paplašināt valsts valodas lietošanu sabiedrībā un, jo īpaši, politiskajā diskursā pirms vēlēšanām, lai gan Latvijas Republikas pilsoņu absolūts vairākums pārvalda valsts valodu pietiekamā līmenī. Savukārt Satversmes tiesas argumenti par apstrīdētās normas nepieciešamību ir pretēji, akcentējot tieši krievu valodas kā politiskās saziņas valodas apdraudējuma raksturu valsts drošībai.

3. Satversmes tiesas vairākums ir piedēvējis (krievu) valodai kā izteiksmes līdzekli (krievu) valodā pausto izteikumu saturu. Sajaucot izteikumu saturu ar izteiksmes līdzekli, tiek panākts secinājums, ka izteiksmes līdzeklis dēļ tajā ietvertā tipiskā satura (dezinformācijas) ir kaitīgs. Satversmes tiesas vairākums pieņem, ka sabiedrības daļa, kas labāk informāciju saprot krievu valodā, sazinās krievu valodā, ir pakļauti negatīvai Krievijas ideoloģijas ietekmei, uzņem Krievijas agresīvo politiku atbalstošos vēstījumus un beigu beigās vēlas Latvijas politisko attīstību Krievijas virzienā.

Manuprāt nav pamatoti vainot saziņas valodu kā tādu. Sabiedrības atvērtība tām vai citām politiskām idejām vai strāvojumiem nav tiešā veidā atkarīga no valodas lietojuma, bet gan no sabiedrības izglītības. Dezinformācija un murgainas sazvērētības teorijas tiek izplatītas arī valsts valodā un ievērojamā daudzumā.

Tāpat lietā nav pierādījumu, kas pamatotu tiesas norādītos iemeslus, uz kuriem tā atsauca, lai pamatotu apstrīdētās normas leģitīmo mērķi, t.i., ir vispārīga rakstura apgalvojumi par Krievijas Federācijas interesēm, par izplatīto propogandu un dezinformāciju, bet nav piesaistes tieši politisko partiju priekšvēlēšanu aģitācijai. Līdz ar to nav pierādīts, ka krievu valodas lietojums priekšvēlēšanu aģitācijā apdraudētu tieši valsts drošību.

4. Vienlaikus demokrātiskai valstij nav jāgaida apdraudējuma iestāšanās, bet tai vajag aizsargāt sevi ar iedarbīgiem pasākumiem vēl pirms tā. Tādējādi es nonāku

pie nākamā punkta, vai lietā ir pārbaudīts, vai ir šādi pasākumi un vai tie ir iedarbīgi, kuri turklāt mazākā mērā ierobežotu politisko partiju aģitāciju valodas izvēles dēļ, bet vienlaikus iedarbīgi vērstos pret reālu valsts drošības apdraudējumu izteikumu satūra dēļ.

Manuprāt, ja Satversmes tiesa saskatīja, ka valstī pastāv nacionālās drošības apdraudējums un apstrīdētās normas mērķis ir vērsts uz nacionālās drošības aizsardzību, tad bija jāņem vērā, ka valsts ir paredzējusi plašus un precīzāk mērķētus aizsardzības mehānismus, kas adresēti tieši pret valsts drošību vērstai rīcībai un izteikumu saturam. Taču Satversmes tiesas vairākums nemaz neaplūkoja valsts jau ieviestos tiesiskos mehānismus, to piemērotību un samērību tieši ar tiesas identificēto apdraudējumu.

Politisko partiju likuma 7. panta pirmā daļa noteic, ka partijai ir tiesības veikt publisku darbību, kas nav pretrunā ar normatīvajiem aktiem. Likuma 7. panta ceturtnā un piektnā daļa īpaši uzsver, ka partijai tās darbībā aizliegts vērsties pret Latvijas Republikas vai citu demokrātisku valstu neatkarību, teritoriālo nedalāmību, izteikt vai izplatīt priekšlikumus par Latvijas Republikas vai citas demokrātiskas valsts iekārtas vardarbīgu grozīšanu, aicināt nepildīt likumus, ja tādējādi tiek apdraudēta valsts drošība, sabiedriskā drošība vai kārtība, sludināt vardarbību vai terorismu, klaju nacisma, fašisma vai komunisma ideoloģiju, propagandēt karu, veikt darbības, kas vērstas uz nacionālā, etniskā, rasu, reliģiskā naida vai nesaticības izraisīšanu, slavēt vai aicināt izdarīt noziedzīgus nodarījumus. Partijām to darbībā aizliegts sniegt atbalstu, tajā skaitā arī informatīvu (propagandas), personām vai valstīm, kas grauj vai apdraud demokrātisku valstu teritoriālo nedalāmību, suverenitāti un neatkarību vai konstitucionālo iekārtu. Likuma 38. panta otrā daļa noteic: ja prokuratūra vai valsts drošības iestāde konstatē pazīmes, kas liecina par iespējamu partijas prettiesisku darbību, kura vērsta pret valsts drošību vai var tai kaitēt, vai citādi ir pretrunā ar Satversmi, vai tās darbības liecina par Politisko partiju likuma 7. panta ceturtnajā vai piektnajā daļā minētajiem pārkāpumiem, prokuratūra vai valsts drošības iestāde brīdina partiju par šādu darbību nepieļaujamību, bet, ja partija noteiktajā termiņā nav novērsusi pārkāpumu vai izdara pārkāpumu, par kura nepieļaujamību iepriekš ir brīdināta, tad saskaņā ar likuma 45.³ panta pirmo un otro daļu prokurors ceļ prasību Rīgas pilsētas tiesā par partijas darbības izbeigšanu. Saeima ar 2022. gada 16. jūnija likumu "Grozījumi Politisko partiju likumā", kas stājās spēkā 2022. gada 23. jūnijā, noteica, ka arī pirms vēl tiesā tiek celta prasība par partijas darbības

izbeigšanu tiesa var izskatīt jautājumu par aizliegumu partijai veikt publisko darbību, tostarp, pēc prokurora motivēta pieteikuma. Šo pieteikumu tiesai vai tiesnesim jāizlemj ātri – 15 dienu laikā (*sk. Politisko partiju likuma 45.¹ panta pirmo un otro daļu*). Turklāt, likuma 45.¹ panta trešā daļa noteic, ka gadījumā, ja kavēšanās pieņemot lēmumu par aizliegumu partijai veikt publisko darbību varētu radīt valsts vai sabiedriskās drošības apdraudējumu, pieteikumu par aizliegumu partijai veikt publisko darbību tiesa vai tiesnesis izlemj ne vēlāk kā nākamajā darb dienā pēc pieteikuma saņemšanas. Tiesas lēmums ir pārsūdzams, bet aizliegums ir izpildāms un paliek spēkā līdz dienai, kad spriedums stājas likumīgā spēkā (*sk. Politisko partiju likuma 45.² panta otro daļu*). Šāds likums tika pieņemts tieši, lai vērstos pret tām politiskajām partijām, kuras savā darbībā atbalsta Krievijas agresīvo politiku, apdraud Latvijas drošību un nacionālās intereses (*sk. 13. Saeimas likumprojekta Nr. 1431/Lp13 anotāciju, pieejama www.saeima.lv*). Tādējādi valsts var individualizēti vērsties pret konkrētu politisko partiju, kura savā publiskajā darbībā, tostarp priekšvēlēšanu aģitācijas laikā, rada valsts drošības apdraudējumu. Šādas partijas darbību ierobežojošs lēmums tiek pieņemts, pārbaudot konkrētus apstākļus, īsā termiņā, stājas spēkā nekavējoties un aizliegums paliek spēkā līdz dienai, kad spriedums stājas likumīgā spēkā.

Tāpat Krimināllikuma X. nodaļa paredz atbildību par kriminālatbildību par noziegumiem pret valsti.

Visbeidzot, ja apstrīdētā norma tiešām būtu vērsta, lai novērstu nacionālās drošības apdraudējumu, tad tiesiskās sekas, kas paredzētas par apstrīdētās normas pārkāpšanu, ir acīmredzami nesamērīgi vājas, jo paredz vienīgi finansiālu sankciju – šādai priekšvēlēšanu aģitācijai iztērētā finansējuma atmaksāšanu un nelielu administratīvo sodu (*sk. Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta trešo daļu un 35. pantu*).

5. Tiesa neapskatīja apstrīdētās normas atbilstību kopsakarā ar citām ar Satversmes 100. pantu sistēmā esošajām starptautiskajām tiesību normām (Latvijas starptautiskajām saistībām), piemēram, ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. un 27. pantu, Eiropas Padomes Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 9., 10. un 15. pantu.

Lai arī pieteikuma iesniedzēja nebija savā pieteikumā apstrīdējusi normas atbilstību Satversmes 114. pantam, jo tai nebija mazākumtautības statusa un tādējādi tā atbilstoši stabilai Satversmes tiesas judikatūrai nebūtu nemaz tiesīga

iesniegt konstitucionālo sūdzību konkrēta individuāla aizskāruma trūkuma dēļ, tomēr tas nenozīmēja, ka Satversmes tiesai būtu jāpārbauda apstrīdētās normas satversmība tikai šaurā aspektā. Manuprāt, normas satversmības pārbaude nozīmē pārbaudi pret visu tiesību sistēmu, tostarp, arī citām Satversmes normām, jo īpaši, ja vārda brīvība ir saistīta ar sabiedrības daļas, kas pieder pie mazākumtautības, pieeju politiskajam diskursam. Apstrīdētā norma tieši ietekmē mazākumtautību (krievu, ukraiņu, baltkrievu) iespējas veicināt to efektīvu līdzdalību sabiedriskajās lietās ar vēlēšanu palīdzību.

Jo īpaši tiesai būtu bijis jāapsver, ka apstrīdētā norma attiecas arī uz vietējo pašvaldību vēlēšanām un Latvijā ir vēsturiski izveidojušās teritorijas, kuras apdzīvo vairāk vēlētāju, kuriem lielākoties tieši krievu valoda ir dzimtā vai tradicionālā saziņas valoda un kuriem ir patiesas grūtības uztvert saturu valsts valodā.

6. Apstrīdētās normas projekta autori likumprojekta anotācijā kā apstrīdētās normas mērķi norādījuši novērst iespēju padarīt priekšvēlēšanu aģitācijas saturu pieejamu tikai kādai lingvistiskai grupai. Var piekrist, ka tāds fenomens Latvijas sabiedrībā pastāv. Taču atkal jāvaicā, vai ar apstrīdētajā normā ietverto aizliegumu to var atrisināt?

Politiskās partijas ir plurālistiskas sabiedrības pamats. Ja politiskā partija izvēlas uzrunāt noteiktu vēlētāju grupu, tostarp, ko tā identificē pēc valodas pazīmes, tā ir brīva to darīt. Tāpat kā cita politiskā partija var izvēlēties uzrunāt vēlētāju grupas pēc citām pazīmēm vai interesēm. Politiskā loģika liek domāt, ka politiskā partija vēlētos aptvert pēc iespējas lielāku vēlētāju daļu, lai iegūtu plašāku politisko varu un varētu īstenot savu politisko programmu un mērķus. Ja partija vēlas sašaurināt savu uzmanību, to sadalīt pēc kādām noteiktām vēlētāju grupām u.c. kritērijiem, valsts to nevar ierobežot ar saviem priekšstatiem par pareizāku politisko loģiku un taktiku. Tā ir politiskās partijas darbības brīvība un šādi paternālistiski ierobežojumi nepamatoti ietiektos biedrošanās brīvībā.

Apstrīdētā norma neierobežo politisko partiju privātu, individuālu komunikāciju ar vēlētājiem. Taču šāda komunikācija savas ierobežotās aptveres dēļ nevar tikt salīdzināta ar publisku komunikāciju un atzīta par pienācīgu un efektīvu alternatīvu vai tādu, kas samazina publiskas priekšvēlēšanu aģitācijas ierobežojuma ietekmi uz politiskās partijas darbību.

7. Aizliegums nenoliedzami ir vienkāršākais veids, kā risināt kādu problēmu. Tomēr patiesais iemesls ir komplicētāks, saistīts arī ar kādas sabiedrības daļas pašizvēlētu pašnošķiršanos un aizliegums lietot valodu, kas nav valsts valoda, turklāt krievu valodai piešķirot ideoloģisku konotāciju, nav efektīvākais veids, kā panākt gan nacionālās drošības stiprināšanu, gan valsts valodas pozīcijas, gan vienotas sabiedrības veidošanu. Tas novērš mūsu uzmanību no patiesās problēmas.

Tiesnesis

J. Neimanis